

"V NEBU LUNA PLAVA"
LITERARNI VEČER

LESE - LIESSA
(GRMEK - GRIMACCO)

7.9.2001

RINO CHINESE
KEKKO-FRANCESCO BERGNACH
STIEFIN MORAT

Rino Chinese

Il resiano è caratterizzato da una varietà di parlate che si differenziano sensibilmente da una zona all'altra della valle.

Fin dall'inizio, in mancanza di una grafia ufficiale da poter utilizzare, ho trascritto i testi delle mie canzoni cercando di riportare nel modo più fedele i suoni delle parole. In alcuni casi ho usato i segni disponibili in varie lingue europee, in altri ho creato dei simboli per determinati suoni specifici presenti nella mia parlata di Oseacco.

Probabilmente il metodo da me usato non è il migliore, ma è stato l'unico a mia disposizione negli anni, dal 1973 in poi, quando è sorta per me la necessità di trascrivere i miei testi, per non dimenticarli, prima, e per pubblicarli, poi.

Riporto di seguito l'elenco dei segni specifici con la chiave di pronuncia.

Ä = suono intermedio fra A, E ed O

C = Z italiana - C slovena

Č = C palatale (cielo) - Č slovena

Ć = simile al friulano CJ (cjan)

Đ = simile al friulano GJ (gjat)

Ë = suono intermedio fra E ed O - simile ad Ö tedesca

G = G gutturale (gatto)

Ğ = G palatale (giorno)

H = come CH tedesco

Ĥ = GH molto aspirato

J = I dura

Ñ = come GN italiano (gnomo)

Ö = O chiusa

Š = come SC italiano (scena) - Š slovena

Û = U francese, Ü tedesca

û = U breve, quasi impercettibile

Z = S dolce italiana (rosa) - Z slovena

Ž = J francese - Ž slovena

W = come W inglese (wind)

BOHAČA

Na šlä küpet to bilo muko,
anu na ūzelä kwas,
anu icë na sklopotalä,
anu mliku na zaürälä,
anu cükär na dođalä,
anu to prawo mast,
anu döpu nuw kaselo
ŭsë na đalä paćet.

Kaku na cí bet dobrä
boħača cí na bö sa spaklä;
kaku cí wo sanaäst
ka pa pärsta cí wo si ĥrest,
ka pa pärsta cí wo si ĥrest.

Anu ä si ūzeu pülo,
pülo anu sikiro,
anu polinä ä si spüleu,
anu čöka ä si scipeu,
anu ĥolopuwca si zisëkuw,
anu brüšća si zlomeu,
anu döpu ziz fliminantän
oħoň ä si ŭniu.

Kaku na cí bet dobrä
boħača cí na bö sa spaklä;
kaku cí wo sanaäst
ka pa pärsta cí wo si ĥrest,
ka pa pärsta cí wo si ĥrest.

BUNDÄR

Si ũzeu 'no pöt, si ũzeu 'no pöt ka na ħre posöt,
na ũsaki krei, na ũsaki krei, na sa na ũstaviä muei.
Pa ċi bo mäzuw hodet dĳn anu nuć ä ćon doitet,
pa ċi bo mäu ujüće něħa ħäzät ta sněħa to ćě mi lastet.
Tazat to ćüzo ćon sa ũstavet za si počet,
zihnut këi na dwakrät za spet saspärtet.

Ko prüdě nuć, ko prüdě nuć ä ćon tet spat,
tapot 'no ħrast, tapot 'no ħrast ä ćon ũsanot.
To pöt ka ä si ũzeu lakuto ä si poznou,
ħüda na mäľä něħta, duħa zöba kö na mi ħrüzľä žuět.
Nuw 'no dolüno si došou děna dän potěk;
nuw wědo si sa polednuw, si biu tei dän šlověk.

L Ü N

Lünä na mu dalä jümë ñi;
këi lesë na mu raklä:
da lastet un ë nasmi
kö tuw noće onä na ħri.

Vitär skraña ë mu ðau,
da ën late pa pradñün,
da ën sëkei ziz ñaĥä pirä
nëbë tei na ësträ sikirä.

Hërä pikäš na mu viklëpalä
ziz ñi bë ta tärda paća,
da muei mu sa na strüpe
da ostei rüde dän lipe.

Bes pa un mu dou dän šenk:
ziz ñaĥä ta prazne lis
da lün mañi tažëi
itaku prazna këste ën mëi.

Suncë ëče ë mu dou,
ka këi un ĥa ĥledät ën smi;
anu kustrüs ka ë nü mu sa podou
ëče suncë ë mu žrubou.

PAÄK

Ti se dän maje paäk, twëi krüš tana härtë;
ûse ta sabojüë, düve zaköi t'ë isë.
Ziz 'no hrast tau 'no drüho ti färknës two net
anu na sa lëve čenča o zabèt:

anu two hüšo ti se počneu,
anu ta pārve mir ti se ůžë rivou.

Ti se dän maje paäk, ti se daáš čäs;
anu počasu tū ti tičëš pa cí ësän nohū ti mäš.
Anu 'no drüho net ti ůstaves dän drühe krei,
ti mäš kloučëc tuw rüte, ti sa na ůstaviäs muei:

anu two hüšo ti se skorë rivou,
anu ti mančä ščë këi kreu.

Anu tuw hozdë sa čülu brungët:
to ħre na isi krei, hüte, tace sa skret!
Anu ta mušun ën ma sa na bojü:
ë šou ůlastet dëna to vië fes tana 'd mlu...

Anu ë muknuw inän spet ħëst,
anu pa nacö...sa ħre spat čenča ëst!

W Ě D Ā

Wědā na šlā, nu z' ta pěnće,
nu z' ta püssäk, nu z' ta skala,
anu tau to ěero na zalačā,
nu z' ta skēka na sa obračā,
nu z' ta dula na zalažā,
na sa skrūwā tei dān sinec,
nu z' ta püssäk a nū več.

Wědā na šlā, nu z' to trawo,
nu z' to trawo anu to pokruwo,
anu worbo na oblūwā,
anu wūwjo na napūwā,
anu būla na opralā,
ti žaně na zmočūlā něha,
anu na spet šlā dē z' ta brēha.

Wědā na šlā, nuw 'no slanūco,
tuka karě potū so bila,
anu tau 'no hūšo na došlā,
anu tau dān kotou ni so o đale,
anu ěerku karě t'ě bilu,
anu bě lehkā na pāršlā
anu wān nēbě na ūlatlā.

Wědā na šlā, nu z' ta pěnće,
nu z' ta püssäk, nu z' ta skala,
anu tau to ěero na zalačā,
nu z' ta skēka na sa obračā,
nu z' ta dula na zalažā,
na sa skrūwā tei dān sinec,
nu z' ta püssäk a nū več.

ZBUHÄN HÜŠÄ

Zbuħän hüšä, ä ħrin ũkrei, anu na päřhaän već;
won z' Niškë düvi kë, ma dalëć od izdë.

Zbuħän, mate anu očä, bratär, anu pa tü, sasträ,
uoi, kužün anu tatä, ä wäs suludawän ũsa.

Prit ka ä bön sašpäřteu, ka izdë na bön već päřšou,
vü ka stä mi dale rüde kei čenča tët uratet nazët muei.

Hwalen ħëro tuka si hodeu, hwalen wëdo ka ä si peu,
hwalen hüšo tuka ä si stau, hwalen suncë ka ë ma ħřëu.

Anu vü ka stä bile tapär mlë tuw ti sühen anu tuw wodë,
vin ka četä mi raćet da nümän tet, ma züträ ä män sašpäřtet.

Da zaköi män sašpäřtet ä ćon pa won raćet:
izdë ni mi pravië tëka to nü anu tëka to ë itë në.

Du ba rëkuw da tuw noće da so zvüzdä letuwnë?
Ä wän raćën da zvüzd ihnü anu, ći ä läžën, pokaštamea vü!

Ći po pöte na bön šou, anu na hüša na bön mëu,
na stütä si müstlet već po mlë, ka ä ćon stat forć boë.

Anu inän ka si won rëkuw ũsë, ä ba tëu ostät izdë,
ma nazët sa na mërë prüt muei: zbuħän hüšä, ä ħrin ũkrei;

zbuħän hüšä, ä ħrin ũkrei, zbuħän, zbuħän, ä ħrin ũkrei.

KUS ANU LISÜCÄ

Ë biu dän kus tana ni brüne ka sa ha čülu po ũse dolüne,
ë biu dän kus ka ë rüde pëu ziz väs hlas ti ka mëu:

– Puwën wülažei ka t'ë päršlu, anu röžica t'ë parnaslu,

t'ë đalu bärst un po ti vaäh, t'ë stupilu snih un po ti horäh.

Anu bečula ni so brunğëla, ëkui röš ni so ũžë hodüla,
kuküvicä na ũžë pëlä, kačä tana pače sa hrëlä. –

Anu na päršlä za vühän rep,
anu na päršlä nus na won,
anu na päršlä hëträ listicä
dlako počasano tei 'na hčarticä.

– Či ti se, ka si nü mui ta čülä? Mäš ma potärpät čüën maju,
mi šla wëdä nuw me wühä anu inän se puw hlühä. –

Kus ë škoronou pikäš tekui 'na valüka škarja,
anu ziz ũso düšo tëka ë mëu na väs hlas ë zapëu.

– Puën listice naši hëtre, ka od hosdä të ë kraesä,
puën suncu ka t'ë náš krei da ën ba näspüsteu mui. –

Anu na skočülä won na dän čok
tei za bet bë na visokë;
ëče rüde won na ursec
ë i plažou iti ta čärne ũteć.

– Ba ti päršou bë na nüsku ba tëlä liučë ta pošlüšät,
ba ti päršou bë dëh mlë ka me wühä ni na čüaë ituwne. –

Kus ë ũlëtuw dë na dän härm, anu spet i zaveu ito wüžo
anu tei e ođiwuw pikäš itaku braf ë hnüwuw rep.

– Tü ti fes lëpu puëš, ti mäš fes dän lipe hlaseć;
ba ti päršou lezdëhmlë ba tëlä ti stüstnut röko tabë. –

Kus tei dän lipe čük
ë šou ũlastet de na ta čok:
ha hafnut zaňo t'ë nü bilu nikar
anu na ha požärlä ũsë dän nur.

Anu na šlä za vühän rep,
anu na šlä, nus na won,
anu na šlä hëträ listicä
dlako počasano tei 'na hčarticä.

REZIA

Ni so ma barale: – Od sköt ti se? –

Si rišpundou: – Od Rezia. –

Ni so tële vëdët da kë to ë,

si rišpundou: – Tanuw paklë. –

– Ma kucë ti romonüş,

ka ä namërän ta kapet? –

– Ti namërëš ma kapet,

ti si nü dän rozoän.

Të ë na majä sütnä väs

tuka nišci na će stat,

ma ä namërën šçalë kapet

da zaköi nišci na će tet.

Reziä, Reziä, ä ti çon šçalë dobrë;

Reziä, Reziä, tü ti se šçalë ma väs.

Si mëu ‘no hçarüco izdë,

ka na mi tëlä karë dobrë;

dän din si rëkuw: – Män sašpärtet

anu na pārhaän veç izdë. –

Po ūsimu svëtu si hodeu

anu spet izdë si pāršou,

anu si rëkuw tuw iso hcü:

- Ë ninä liučä ‘nu ku tü. –

Ë biu mi rëkuw mëi reinek dët:

– Da posöt tuka ti bös šou

ti ci hwalet ‘no samo väs,

isa to će bet twa Reziä. –

Reziä, Reziä, ä ti çon šçalë dobrë;

Reziä, Reziä, tü ti se šçalë ma väs.

ZVÜZDÄ MA

Ti se bilä samä; ti radë tēšēs na ĥa sūnu,
ka ěn mēšē ta pošlūšāt, ta jūbet anu ta pušnūwāt.
Ti tēšēs hodet brät röža, anu tuw sinco tapot ti ĥrňašäh,
ti tēšēs sa prakucūwāt anu tuw trave sa pušnūwāt.

Ěn tēšē ti dāržāt röko anu ta ĥledāt nuw ěče,
ěn tēšē ti pošlūšāt sārčē anu ti pravet ta lipa rēče:

“Zvüzdä, zvüzdä ma, ta majä tučicä,
röžä ta Ćanūnawä, to majē pūsacē;
zvüzdä, zvüzdä ma, ta na pušcūwän vec,
wädä ta Sancawä, ta maje ruĥacēc,
zvüzdä, zvüzdä ma, ä män kēi taba.”

Vitär ě rüde pūhuw anu zümä bilä mēcnä.
Sniĥ ě rüde rastuw anu ũsa ĥraste ě biu oblikuw.
Tü ti rüde šüwäš anu tuw ũpūeste ti mäš jūĥlo;
tana stolu so skarja anu tana pärstu ě viňaruw,

anu ta nuw krülē wüsnä anu ta nuw sārčē töĥä.
Ĝüpä zaworžanä ta z' ramo tei ba t'ē bilä na popröĥä.

“Zvüzdä, zvüzdä ma – ti se simüslilä –
röžä ta Ćanūnawä na ũžē sa ũpäĥnulä.
Zvüzdä, zvüzdä ma – ti se si snūwalä –
wädä ta Sancawä na ũžē sa ũšüšilä.
Zvüzdä, zvüzdä ä, inňan se ũnacänä.”

*Kekko-
Francesco Bergnach*

VIER MI

Vier mi,
kar si ti nardiu,
nanucno nie blo.

Vier mi,
kar si ti zgradiu,
nie padlo na tla.

Vier mi,
če vsi gredo po svoji pot,
vier mi,
če vsi živijo ku ponavad,
vier mi, vse to
nanucno nie blo.

Gledi
v nebo ponoč,
videš,
kar padajo zvezde,
pustijo eno pot svetlobe,
ki ostane med nami.

Vier mi,
ostaneš tudi ti
kakor
vse zvezde, ki
v nebu nieso nič,
pa ostanejo.

Vier mi,
ostaneš ti med nami,
vier mi,
v nebu naj tvoj znak.

Vier mi,
obljubim pa tebe,
vier mi:
vse, kar smo se zmenil,
vier mi,
pa se ne zgubi,
med nas
ostalo bo.

PONOČNE MISLI

Pridi tle, kako je, dobro, tudi jest,
pa se mi zdi, de v tvojih očeh
je 'na magla žalosti,
povej mi, kaj te v sarcu tišči.

Stisni me an povej, povej mi, kaj ti je,
če mi bomo skup hodil,
vse buj lahko bo,
buj lahka bo ta pot, k' težka je.

Ti si za me drugo življenje,
si za me nič vič trpljenje,
si za me vse, kar me giba
od jutra do noč.

Ti si za me drugo življenje,
si za me nič vič trpljenje,
si za me vse, kar me giba
an pelje napri.

Naco, zmaltran sam, zmaltrana tud' ti,
pa vseglh ostani tle,
bomo gledali zvezde,
pomisli, de imamo svet za nas.

Pa zvičer sladko mi je,
kar zaspiš, te gledati,
vse moje življenje,
vse moje trpljenje
v veselje se spremeni.

ČE B' BIU, ČE B'BIU

Rata, de kajšankrat
ogledneš se nazaj,
tvoje življenje od deleča
pogledaš.

Parva beseda, ki
t' pride tam na usta,
je na žalost: «Če b' biu...»
Če b' biu vič povezan
na vse tiste reči,
k' so glavne za vse,
ku hiša an denar.

Če b' biu obarnu
pamet an glavo
zad za vse tiste,
ki v žepe spet gre.

Živeu bi lepuo,
zgradiu se svoj dom,
družino, an vsi okuole
se klonili an se bali.

Če bi biu luožu pamet,
za svetam leteu,
pozabu vse tiste,
ki pravla mi je mat,
pozabu doline, bratre, moj dom
jizik an navade,
bi ratu velik brez obedne skarbi,
odtuku vse tiste, ki so mi na pot,
hvaljen, ponosen
ku gor na prestol.

Za samo no rieč
bi se grivu donas.
Te niesam biu sreču,
niesi bla par mene,
an za vse tuole
zahvalem Boga.

Sam majhan, sam buožac,
pa v sebi imam moj dom,
moje ljudi an posebno tebe.

BRANI ME

Donas pa viem,
de niesam sama,
imam Tebe nimar z mano,
vedno me varješ
in roka tvoja
nimar me brani
od hudega.

Angel Božji, varuh moj,
bodi vedno Ti z menoj,
v težavah, k' so oku nami,
od vsega hudega me brani.

Brani me od hudih ljudi,
od nauošljivost, od nebrižnosti,
brani me od vsieh tistih, ki
naše preteklosti čejo pozabit.

Angel Božji, varuh moj,
bodi vedno Ti z menoj,
v presitost, ki je med nami,
od vsega hudega me brani.

Donas pa viem,
de niesam sama,
imam tebe nimar z mano,
vedno me varieš brez poprašat,
al sam vriedna ljubezni tvoje.

Angel Božji, varuh moj,
bodi vedno Ti z menoj,
vsaki dan in noč ostani,
vsega hudega me brani.

Stiefin Morat

CJANTS DI GRAVE

I

Fer achì suntun pît
ce ce?
Che no 'nd è pene poure
pinsîr o sbrume
che a soflin fûr da bocje
sot da lune
no 'nd è rivièl rivoc
no un fîl di flât patoc
laît fradît
no nie no'nd è
usgnot
fûr di furmîs
no nie
fûr di avuâi cocâi
fûr di dut ce che al è normâl

Fer achì suntun pît
o cjali cence mans
aghe muarte
aghe fuarte
vuarbe
platade e viarte
e nie nie usgnot nol è
ni cîl nî pâs
ni nie no'nd è

II

I recuarditi di me
lusin la gnot di aghe
la cape dal cîl
poiade achi
a tac tiare
Par ogni rose un cjaveç
la bocje di une strade
là che dafonts a sbrove
une peraule smenteade

III

Vele che a cole
la tô muse il voli
il pas to li abàs
ta scure ole
ta risultive calme
ponte pivide
che si vualme
il smalitâ da peraule
che si inglove
e a mene a mene
une tele di lûs blave
ta nere ole
tal voli to che al spiele
e dentri al cole

IV

Ce isal restât?
un bûs di blave e claps
pai sgarfedôrs
pai supesanc
E la aghe s'int va
simpri plui in font
tas vissaris dai voi
dai viei
Une aghe plene
che e cjale polvar
e pes di gjinie aliene
che no àn mai corût
tai lôr ricuarts
di chiste
o altre vene

V

Gafât pa schene
co il gnarf si mouf
e al va in amour
va là mo: convulse cuntuarte
scure lisiarte
va puarte i voi
un rai di lenghe
là bessole
scure striche
cence code
va là mo: scjampe
ta bocje dai ultins claps
tal gargat di pantan sclapât
e là sta ferme vuarbe
là mûr bessole
lisiarte di aghe
agnul cence code

VI

Gafât pe schene
jù pe schene sglonfe e siore
di arbis lidriis peraulis
schene di soreli
tiare brune
mac di lûs e scais
di piel di madrac
piel dure
urlarili di colôrs
tai claps
tai davois sfolmenâts
di aghe e aghe
che si ingrume
di lenghe e lenghe
aghe penze
divierse diferente
pruc pissande rene
grande citât babele
schene inclaudade
agnul in cjadene

VII

E je leç che il mâr
colpe no'nt vedi
dal mâl insedât ta scune
e nome al cercje
la peraule che a sbrove
il sun che i cole intor
che al inelene
Il sunôr sut
di cheste vene
E je leç che il mâr

colpe no vedi
di chest slapagn di robis
ma nome che al sepi
nome che al viodi
ah! Che al provi
a dâ un revoc salât
che al sbrovi
il slambri muart
il cuarp svuedât
Un blanc revoc di sâl
che dut al copi
se alc a nol pos movi

VIII

I pôi a cressin ancjemò
parsore la golaine sclagne di claps
e il cei di aghe che al cor jù
A cressin ancjemò i pôi
come pitinuts di len dolç
jenfri lis çatis di fiar altis
dai sgarfesanc
A cressin e a van i pôi
libars a passon
e libars sgjarpedant
si fermin, in fin
li di un vieli o un frut
o un fricheton
li di un zingar di un mat
di un torzeon
Li di cui che al vedi
timp e aghe tal cûr
di fâ cori fûr e lâ inaltrò
I poi achì a cressin ancjemò

V nebu luna plava

Lese (Grmek), 7.9.2001

izdalo: Kulturno društvo Rečan (Lese, Grmek)

ob pesniškem večeru

V NEBU LUNA PLAVA, 2001

uredila: Lucia Trusgnach (KD Ivan Trinko, Čedad)